

Natuurbeschermer, bosbouwer en jager

Het groene leven van een Utrechtse landheer

Een hoge ambtenaar van Financiën noemde hem ooit de Nederlandse Chamberlain. De Enschedese industrieel G.J. van Heek betitelde hem als gentleman-jager. Voor vrienden en kennissen heette hij Willem Stort. 't Stort is de sprookjesachtige villa in Maarn, niet ver van de landgoederen van zijn familie. Toen hij in 1976 op 95-jarige leeftijd overleed, verschenen er maar weinig necrologieën over hem. Hij stierf schier als een onbekende, omdat hij zijn eigen generatie had overleefd.

Jonkheer W.H. de Beaufort hoort thuis in de galerij van de voor-aanstaande Nederlandse natuur-beschermers. Een pionier van het eerste uur. Hij houdt vanaf 1908, samen met de natuurpedagoog Jac.P. Thijssen (van de Verkade-albums), in het hele land voordrachten over de bescherming van vogels. In die tijd staat het natuurbehoud nog in de kinderschoenen.

Wie is de man, die in 1954 de Zilveren Anjer van het Prins Bernhard Fonds krijgt voor zijn pioniersaandeel in de organisatie van de regionale natuurbescherming? Jager, bosbouwer en natuurbeschermer in hart en nieren. Tegenwoordig een ondenkbare combinatie. Een portret en necrologie die twintig jaar te laat worden gepubliceerd, van een man met een groene nalatenschap.

Met voorliefde bedeed

Willem Hendrik de Beaufort, in mei 1881 geboren als zoon van een Woudenbergse burgemeester en telg uit een protestants en adellijk geslacht, brengt zijn jeugd grotendeels door op het landgoed Henschoten. Zwerfend door de uitgestrekte bossen met zijn vele broers en zussen, vaak onder toezicht en meelevend oog van de bosarbeider Teus van Egdome, ontwikkelt hij een grote

belangstelling voor de natuur. Rond zijn tiende jaar sturen zijn ouders hem naar een kostschool in Utrecht. Hij voelt zich hier vaak ongelukkig. De jongen verlangt dikwijls, gekweld door heimwee, naar de weekenden in Laanzicht, het ouderlijk huis in Woudenberg. Vooral de regelmatige jachtpartijen op Henschoten, waaraan veel familieleden meedoen, spreken hem sterk aan.

Na beëindiging van de HBS in Utrecht schrijft De Beaufort zich in mei 1902 in als student aan de *Königliche Sachsische Forstakademie* in het Duitse Tharandt, vlakbij Dresden. Hij wil bosbouw studeren. In Nederland staat het bosbouwonderwijs aan het begin van deze eeuw nog in de kinderschoenen. De meeste Nederlandse bosbouwers hebben in die tijd in Duitsland gestudeerd. Dit land met zijn uitgestrekte *Förstereien* heeft een grote wetenschappelijke bosbouwtraditie. Reuma en depressies dwingen De Beaufort tot een gezondheidskuur. Zijn hele leven blijft hij overigens tobben met gezondheidsproblemen. In Tharandt kan hij studeren en kuren. De natuur in en rondom Tharandt maakt een geweldige indruk op de bosbouwstudent. Een maand na zijn aankomst schrijft hij aan zijn ouders: "t Is hier waarlijk een plekje aarde

door de natuur met voorliefde bedeed, hier koele bossen, met statige fijn- en zilversparren, en daar tussendoor slanke berkenstammen, en onder een machtig woud van boomvarens en bosbessen. Dit maakt alles een ontzettende indruk op mij, dat mij bij het zien van zulk een natuur een gevoel van grote innige dankbaarheid doorstroomt, daarvoor, dat het mij vergund is, al dit schone te genieten, dat ik de schoonste jaren van mijn jeugd mag door brengen".

Na zijn terugkeer in Nederland studeert De Beaufort nog een blauwe maandag aan de Rijks Hogere Land-, Tuin- en Bosbouwschool in Wageningen. Ook werkt hij nog even voor Staatsbosbeheer. Op verzoek van zijn vader gaat hij in 1908 het familielandgoed Henschoten beheren. Later richt De Beaufort de N.V. 't Schoutenhuis in Woudenberg op, dat de administratie en het beheer van vele particuliere landgoederen zal voeren. Pas op 90-jarige leeftijd draagt hij het voorzitterschap van de raad van commissarissen van de naamloze vennootschap over. Hij is tot op hoge leeftijd maatschappelijk zeer actief. Zo is hij voorzitter en bestuurslid van tientallen verenigingen, stichtingen en commissies op het gebied van de land- en bosbouw, natuurbescherming en jacht. In zijn woonplaats Maarn resideert hij jarenlang als voorzitter de Coöperatieve Boerenleenbank 'Woudenberg-Maarn' en als president-kerkvoogd de Nederlands-Hervormde gemeente. Bovendien heeft hij een tijd zitting in Provinciale en Gedeputeerde Staten van Utrecht.

Jhr. W.H. de
Beaufort
omstreeks 1920

Een vroege actiegroep

De Beaufort staat aan de basis van tal van groene Utrechtse organisaties, zoals de Stichting Het Utrechts Landschap en de Vereniging De Utrechtse Heuvelrug. Ook de oprichting in 1949 van het Nationaal Fonds ter bestrijding van Natuurontluistering, dat het Nederlandse volk wil helpen opvoeden tot waardig natuurgenoet, is het werk van De Beaufort. Dit Natuurfonds is jarenlang succesvol.

Soms zijn zijn ideeën vrij modern. De Vereniging De Utrechtse Heuvelrug, die in 1959 voortkomt uit het initiatief van De Beaufort, wil het natuurschoon op de Heuvelrug bevorderen door onder meer de recreatie in goede banen te leiden. De Beaufort slaagt er in de boscigenaren in dit gebied te laten samenwerken. Volgens H.P. Gorter, oud-directeur van de Vereniging Natuurmonumenten, waren de plannen van De Beaufort die hij op latere leeftijd ontwikkelde, niet altijd

uitvoerbaar. Zo blijkt zijn plan om een particulier fonds op te richten voor het aankopen en beheren van onrendabele woeste gronden niet haalbaar.

In de herfst van 1924 vragen jhr. G.F. van Tets, directeur van een exploitatiemaatschappij, en H. Cleynert, planoloog, De Beaufort om een comité in de provincie Utrecht op te richten. Een comité, dat "waakt tegen schennis van het natuurschoon in samenwerking met de Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland". Een en ander blijkt uit een persoonlijk memorandum van de landheer. De beide heren vrezen voor het verdwijnen van de zandverstuivingen en andere woeste gronden bij Soest. Een jaar later is het Provinciaal Utrechts Comité voor Natuurbehoud een feit. Het comité, waarvan De Beaufort voorzitter wordt, is min of meer een informele actiegroep, één van de eerste in haar soort. Het comité bemoeit zich vanaf juni 1925 met het lot van de bedreig-

de Eyckensteinse Bossen. De eigenaar van de bossen, W. baron Van Boetzelaer, wil ze verkopen aan een combinatie van bouwspeculanten. De Beaufort probeert de baron over te halen om de bossen in een stichting onder te brengen ten einde het terrein als natuurgebied te beheren. Van Boetzelaer vindt het plan echter onhaalbaar.

Bij De Beaufort rijpt intussen het idee om een provinciale rechtspersoon op te richten, die bedreigde natuurterreinen kan veilig stellen. Hij pleit bij de Utrechtse commissaris der koningin voor zijn plan. De commissaris toont sympathie voor het idee, maar ziet hier in geen taak voor de overheid. Pas nadat de Utrechtse wethouder J.J. de Waal Malefijt bij de commissaris aandringt op maatregelen om de Eyckensteinse Bossen te redden, komt deze in actie. De commissaris belooft De Beaufort in oktober 1926 het initiatief te nemen tot de oprichting van een stichting. Tevens betreft de Utrechtse bestuurder de voorzitter van de Vereniging Natuurmonumenten, mr. P.G. van Tienhoven, in de zaak. Deze ontwerpt de statuten voor de nieuwe stichting, die in 1927 wordt opgericht. Het Utrechts Landschap, zo heet de nieuwe stichting, gaat zich bekommeren om bedreigde natuurterreinen. Ze is de eerste in haar soort en zal daarmee een voorbeeld zijn voor andere provinciale 'Landschappen'. In de daaropvolgende 10 jaren krijgt iedere provincie een eigen 'Landschap'. De Beaufort speelt jarenlang een vooraanstaande rol in Het Utrechts Landschap, eerst als secretaris, later als ondervoorzitter. De stichting groeit uit tot een volwaardig bezitster van enige

Natuurbeschermer, bosbouwer en jager

Het groene leven van een Utrechtse landheer

duizenden hectaren natuurgebied. Baron Van Boetzelaer verkoopt de Eyckesteinse Bossen aan bouwspeculanten. Het Utrechts Landschap krijgt in 1933 een belangrijk deel van de bossen na een onteigeningsprocedure in handen. Het actiecomité verdwijnt na de oprichting van het Landschap uit beeld.

Familielandgoederen

De Beaufort is niet alleen de geschiedenis ingegaan als de man achter Het Utrechts Landschap, zijn naam blijft ook verbonden aan het beheer van de Utrechtse landgoederen van zijn familie. Zijn beheer over deze landgoederen gaat hem boven een betrekking bij het koninklijk huis. Een uitnodiging van koningin Wilhelmina om houtvester van Hoog Soeren te worden, slaat De Beaufort af. Ook een verzoek van de grootmeester van koningin-moeder Emma om intendant op paleis Soestdijk te worden, hono-

reert hij niet. De Beaufort geeft het beheer van zijn familielandgoederen niet op.

Zijn vader richt in 1908 de N.V. Woudenbergse Bos- en Landexploitatie Maatschappij op. Hij brengt zijn landgoed Henschoten onder het beheer van de vennootschap om versnippering van het prachtige gebied na zijn dood te voorkomen. Willem Hendrik benoemt hij tot directeur. In 1919 wordt deze, na al jarenlang beheerder te zijn geweest, ook directeur van N.V. Den Treek. In deze N.V. is het aan Henschoten grenzende landgoed Den Treek, eigendom van één van zijn ooms, ondergebracht. De aandelen van de beide N.V.'s, die in 1941 fuseerden, zijn in handen van familieleden. Het rentmeesterskantoor 't Schoutenhuis, opgericht en geleid door De Beaufort, voert het feitelijk beheer over de familiebezittingen Henschoten, Den Treek, Rumelaer bij Woudenberg en de gronden van het huis Molen-

bosch te Zeist. Alles bij elkaar enige duizenden hectaren.

De instandhouding van het natuurschoon en de rijkdom van flora en fauna is één van de grondslagen van het beheer. Tegelijkertijd streeft De Beaufort naar een rendabel landgoed. Dat is geen gemakkelijke opgave. Zijn zoon jhr. mr. J.W. de Beaufort, oud-burgemeester van Ruurlo, zegt, dat over conflicten met betrekking tot het landgoed thuis nooit werd gesproken. Wel herinnert hij zich dat "in de crisisjaren bij broers en neven stemmen op gingen om de zaak te liquideren. De financiële resultaten waren slecht in de jaren dertig. Er werd uitgezien naar de verkoop voor woningbouw. Dat vond mijn vader niet zo best, het zinde hem niet. Hij vond een nieuwe oplossing en maakte een folder waarin hij stroken grond aan de rand van het landgoed aanbod voor villabouw". De N.V.'s overleven de crisisjaren

Broers en zussen van W.H. de Beaufort op het Landgoed Henschoten (23 juni 1948); W.H. de Beaufort staat in het midden

Villa 't Stort,
Maarn:
het woonhuis van
W.H. de Beaufort

onder meer door de verkoop van grond. Veel aandacht besteedt De Beaufort aan een goede relatie met zijn pachters en landarbeiders, onder meer door hen te steunen bij het bewonen van de landarbeidershuisjes. Zijn pachters dragen hem zowat op handen. Hij krijgt in december 1944, tijdens de hongerwinter, van zijn pachters aardappelen voor het helpen van behoeftigen. De pachters kunnen als tegenprestatie rekenen op hout. Het landgoed Den Treek-Henschoten trekt thans jaarlijks meer dan een miljoen bezoekers. De bekende bezoekers-attractie De Pyramide van Austerlitz hoort ook tot de bezittingen. De Beaufort heeft het belang van de recreatie en de gevaren hiervan voor de natuur tijdig ingezien. Hij steunt grote projecten, zoals de aanleg van het recreatieve Henschotermeer, dan ook met het idee de mensenmassa's te concentreren en weg te houden uit kwetsbare delen.

Als in 1936 De Beauforts schoonmoeder overlijdt, probeert hij het schoonouderlijk landhuis Aardenburg met naaste omgeving in Doorn te redden van dreigende verkoop en verval. Hij verdeelt in

zijn plan het landgoed in twee delen. Ieder deel moet door een naamloze vennootschap worden beheerd. Eén deel is bestemd voor winstgevende exploitatie. Het andere deel met het huis is bestemd voor behoud. De winstgevende N.V. vult de verliezen van de tweede N.V. aan. Zijn schoonfamilie verwerpt zijn ideeën, zo blijkt uit een brief van zijn zwager: "Het plan Aardenburg komt ons toch weinig aantrekkelijk voor, zowel in ideëel als in reëel opzicht. Het ideële is weg zodra Aardenburg voor een goed deel verkaveld en verkocht is. Het huis met omgeving wordt dan uiterst melancholiek".

De familielandgoederen van De Beauforts, Den Treek en Henschoten, zijn een voortdurende bron van landschappelijke schoonheid en financiële zorg. Een poging aan het einde van de jaren vijftig om een overeenkomst met de rijksoverheid te sluiten om de landgoederen te behouden, mislukt. Bovendien strandt even later een idee van De Beaufort en anderen om naar Engels voorbeeld een *National Trust* in Nederland op te richten. De trustee moet landhuizen en de

daaraan verbonden natuur behouden. De plannen zijn echter financieel niet haalbaar. De Beaufort richt daarop in 1965 een familie-stichting op. Deze stichting, De Treeker Eik, moet niet alleen de familiebanden verstevigen, maar ook een veilige toekomst van de landgoederen en de cultuurhistorische bezittingen waarborgen. Tegenwoordig houdt de stichting zich vooral bezig met het organiseren van reünies voor de talrijke afstammelingen van de oprichters van de familielandgoederen. Een B.V., waarvan de aandelen in familiehanden zijn, waakt over Den Treek en Henschoten.

Gepassioneerd

"Wie dus wat gevoelt voor de vrolijke gewiekte zangers, deze trotse veroveraars van het lucht-ruim, deze nijvere helpers in tuin of bos of op de akker, die roepen wij nogmaals toe: beschermt en spaart de Vogels!". Dit hoogdravende citaat is afkomstig uit de brochure *Onze vogels en waarom wij ze niet missen kunnen*, die De Beaufort in 1913 voor de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen schrijft. Zijn geschreven teksten zijn vaak zoetgevooid en zweverig, maar ook gepassioneerd. In het familiearchief De Beaufort zijn vele muziekstukken, gedichten, verzen en toneelspelen van zijn hand bewaard gebleven. Het onderscheid tussen deze stukken en zijn non-fictie teksten over jacht en natuurbescherming is vaak niet zo groot. "Hij zat vol met plannen, was altijd in de weer. Hij had een enorme fantasie. Voortdurend kwam hij met nieuwe plannen. Soms lukten die, vaak ook niet" zegt J.W. de Beaufort over zijn vader W.H. de Beaufort.

Natuurbeschermer, bosbouwer en jager

Het groene leven van een Utrechtse landheer

De Beaufort senior is een beminnelijk man met vele relaties en kennissen. Door zijn afkomst en zijn huwelijk met een dochter van S.P. van Eeghen, Amsterdams zakenman en voorzitter van de Amsterdamse Kamer van Koophandel, staan de poorten bij notabelen wijd voor hem open. Hij is bijvoorbeeld hecht bevriend met mr. P.G. van Tienhoven, de man die de Vereniging Natuurmonumenten groot maakte. J.W. de Beaufort noemt zijn vader een bruggebouwer. "Hij probeerde steeds mensen en zaken met elkaar te verzoenen en conflicten door overleg op te lossen. Hij kwam altijd met een oplossing, ook al botsten de belangen". De oud-burgemeester van Ruurlo verwerpt de opvatting van een hoge ambtenaar van Financiën, dat zijn vader de Nederlandse Chamberlain was. "Hij was op sommige punten zeer principieel". De Beaufort senior toont zijn principevastheid in de oorlogsjaren als adviseur van het bestuur van het Nationale Park De Hoge Veluwe. Bij de onderhandelingen met de Duitsers over het beheer van de herten en reeën in het park verzet hij zich sterk tegen plannen om herten, afkomstig van het koninklijk bezit 't Loo, uit te zetten op De Hoge Veluwe. Hij vindt dat vanwege de bezetting niet kies.

Dienstbaar

De Beaufort draagt voor een bruggebouwer ogenschijnlijk een grote tegenstelling bij zich: die van natuurbeschermer, bosbouwer en jager. Voor hem staat de bescherming van de natuur echter op de eerste plaats. "Bij alles wat mijn vader deed, stond de schoonheid van de natuur en

alles wat kon bijdragen om die schoonheid te bevorderen, voorop. Het was altijd zoeken naar mogelijkheden om de dingen dienstbaar te maken aan de schoonheid in de natuur", benadrukt J.W. de Beaufort met stelligheid. Over het feit dat zijn vader jager en natuurliefhebber was, zegt hij: "Er werd in die tijd nooit op een polariserende wijze over deze zaken gesproken. Mijn vader was niet primair een jager. Hij joeg niet uit hartstocht. Ook de jacht stond bij hem in dienst van het bewaren van de schoonheid en fauna. In zijn jongere jaren was hij een feller jager, later werd hij milder. Zijn broers waren feller. De jacht om de jacht. Zij vonden het maar matig dat mijn vader als bosbouwer en beheerder de konijnen opruimde. In de familiekring bekritiseerde men hem daarom".

Als jongeman is W.H. de Beaufort vol bewondering over de jachtkunsten van zijn vader. In zijn eerste jachtdagboek zet hij op 16 oktober 1899 een dikke streep onder het woordje korhaan: "Het is niet zonder reden dat ik dit woord onderstreep, want eerst sedert de laatste jaren vertonen zich in ons veld nu en dan korhoenders...het gelukte mijn vader na vele uren van stalen volharding en onverdroten ijver in zijn geliefkoosd jachtveld een prachtige haan te schieten...op een afstand van wel 40 grote passen". In 1939 pleit hij bij de Nederlandse Bosbouwvereniging voor het samengaan van bosbouw en jacht. Hij verwerpt de jacht als schietsport en de onbeteugelde lust tot het uitmoorden van het wild. Als de jacht ontdaan is van uitwassen, kweekt zij volgens hem liefde voor bos en natuur. Tegen-

speler in de Nederlandse Bosbouwvereniging is de Wageningse hoogleraar, prof. ir. J.H. Jager Gerlings, die de jacht voor de bosbouwers maar lastig vindt. De kunstmatig hoge wildstanden veroorzaken schade in de bossen. Jacht kost de bosbouwers geld. Er zijn in die tijd slechts weinig natuurbeschermers die de jacht afkeuren.

De Beaufort verenigt, wanneer hij bekeken wordt door een bril van deze tijd, het onmogelijke in zich. In zijn tijd slaagt hij er in grote verschillen te overbruggen. Als hij in 1954 een radiopraatje heeft gehouden over de Nederlandse bossen, complimenteert Jager Gerlings hem: "Je hebt op zulk een uitstekende wijze het Nederlandse publiek ingelicht over de economische betekenis van ons bos! Dit was werkelijk nodig nu het publiek tot nu toe er niet anders over heeft gehoord dan over zijn betekenis als object van natuurschoon en recreatie".

Verantwoording

Deze bijdrage is onder meer gebaseerd op informatie uit het familie-archief De Beaufort, dat zich gedeeltelijk in het Rijksarchief in Utrecht bevindt. Een ander deel zal binnenkort aan het rijksarchief worden overgedragen. Over jhr. W.H. de Beaufort zal over enige tijd een biografie in boekvorm verschijnen.